

Bij de foto: Archivaris Anna Baak
in de archiefkluis van het nieuwe
ADC aan de Wittevrouwenstraat te
Utrecht [lees verder op pag. 3]

nr. 64, juni 2026

IN DIT NUMMER:

Heropening

Interview met de nieuwe archivaris

E-depot geopend

Nieuwe AD Chartas-delen

...adcetera

*...adcetera is een uitgave van het Archief-
en Documentatiecentrum van de
Nederlandse Gereformeerde Kerken*

colofon

...adcetera is een uitgave
van het Archief- en
Documentatiecentrum
van de Nederlandse
Gereformeerde Kerken.
Wittevrouwenstraat 10a
3512 CT Utrecht
Telefoon 085-3410202
E-mail adc@tuu.nl
Website adc.tuu.nl
Website www.adckampen.nl
Druk: drukkerij
De Bunschoter,
Bunschoten-
Spakenburg
Ontwerp:
Peter Dees, Zwolle

Ten geleide

Er is de laatste tijd weer veel te doen over wat we noemen 'het spreken van de kerk'. Vaak gaat het dan over extreemrechts gedachtengoed of oorlogsgeweld in Gaza en de vraag of de kerk zich daarover of daartegen moet uitspreken. Kerken worden opgeroepen een 'rode lijn' te trekken als het om Israël's militair optreden in Gaza gaat, of stelling te nemen tegen racisme en xenofobie. En dan valt op dat veel kerken dat niet doen. Kennelijk is er een beduchtheid de boodschap van het Evangelie direct te koppelen aan actuele gebeurtenissen. De kerk is wel tegen oorlog, maar dat is nog wat anders dan je uitspreken in een concreet geval. En de kerk predikt inclusiviteit als het gaat om de reikwijdte van zonde of genade, maar kwaad of heil in de samenleving benoemen valt haar minder gemakkelijk.

Vroeg of laat wordt in gesprekken hierover de vergelijking gemaakt met de jaren dertig. De synode van de Gereformeerde Kerken sprak zich in 1936 uit tegen het lidmaatschap van de Nationaal-Socialistische Beweging (rechts) en de Christelijk-Democratische Unie (links). De Nederlandse Hervormde Kerk zweeg in de jaren dertig over politiek. Die schade haalde ze na de oorlog ruimschoots in met uitspraken over geboortebepijking (voor), de atoombom (tegen), kolonialisme (tegen) en dergelijke. Toen zwegen de Gereformeerde Kerken juist. We maakten in de jaren zestig mee dat de hongersnood in Biafra een schande heette – maar de de gereformeerde-vrijgemaakte kerken spraken zich niet uit. Of dat de Vietnamoorlog misdadig werd genoemd – maar niet in de kerk.

Wat een kerk al dan niet meent te zeggen over samenlevingsvraagstukken heeft vaak met haar geschiedenis te maken. Om te begrijpen wat het maatschappelijk engagement van een kerk al dan niet is voegt borrelpraat weinig toe. Historisch onderzoek kan wel een bijdrage aan dit vraagstuk leveren. Een kerk bewaart archief om haar traditie te onderhouden, maar ook om er kritisch door bevestigd te worden. Wat deed de kerk, wat deden christenen in de oorlog, toen de milieubeweging opkwam, of toen de kloof tussen arm en rijk toenam – en waarom? Wil je je bezinnen op moeilijke maatschappelijke vragen, kom eerst naar het ADC en ga het archief in. ¶

Van 1993 tot en met 2026 was het ADC 33 jaar gehuisvest aan de Broederweg in Kampen. Begin dit jaar is het verhuisd naar de Wittevrouwenstraat in Utrecht. Nu is het tijd voor de officiële heropening.

Officiële heropening ADC Utrecht

Op vrijdag 4 september wordt het ADC op de nieuwe locatie feestelijk heropend. Omdat het ADC en de bibliotheek van de Theologische Universiteit in hetzelfde gebouw aan de Wittevrouwenstraat 10a te Utrecht gevestigd zijn, wordt deze opening die dag gevierd met een gezamenlijk programma van 10.30 tot 12 uur in het gebouw van de Theologische Universiteit, Plompetorengracht 3 te Utrecht. Onderdeel daarvan is een rondleiding door de nieuwe huisvesting van ADC en bibliotheek. U kunt zich aanmelden voor het bijwonen van deze officiële opening via <https://tuu.nl/agenda/opening/>.

Interview met Anna Baak

Per 1 april 2026 hebben we Anna Baak mogen verwelkomen als nieuwe archi-

varis van het ADC. Hieronder volgt een kort interview.

Kun je wat over jezelf vertellen?

Mijn naam is Anna Baak en ik ben 25 jaar. Ik kom uit Naarden en ik heb Franse Taal en Cultuur gestudeerd in het mooie Leiden, waar ik nu nog steeds woon.

Tijdens mijn master Literary Studies heb ik verschillende stages gelopen, onder andere bij de afdeling handschriften in het Allard Pierson, het museum en erfgoedcollecties van de Universiteit van Amsterdam, en bij het Johan de Witt-project van het Huygens Instituut in het Nationaal Archief te Den Haag. Na mijn studie mocht ik een halfjaar werken als junior conservator gedrukte werken bij het Allard Pierson.

Voor de rest speel ik graag cello, houd ik van koken (en Franse wijn, uiteraard) en ben ik sinds kort ook achter de naaimachine te vinden.

Waarom heb je gesolliciteerd bij het ADC?

Ik zag de vacature voorbijkomen en ik dacht meteen: dit lijkt me interessant. De nieuwe plek in Utrecht biedt ook meer mogelijkheden om een eigen invulling te geven aan de taken. In Kampen was de archivaris ook 'bureaubeheerder', dus kwamen er veel praktische taken bij. In Utrecht is er meer vrijheid om daadwerkelijk dozen uit het archief te pakken en me te verdiepen in persoonlijke verhalen. Die zijn er genoeg in het ADC, dus ik kan hier m'n hart ophalen.

Hoe bevalt het werken bij het ADC?

Het bevalt tot nu toe erg goed! Ik vind het een vooruitgang dat het ADC met de bibliotheek van de Theologische Universiteit in één gebouw zit. Ik had het idee dat Kampen wel wat eenzamer was als archivaris. Als er geen vrijwilligers waren dan zat de archivaris helemaal alleen en dat is nu totaal niet het geval. We delen namelijk ook een binnentuin met de Theologische Universiteit, dus er zijn altijd wel studenten die even binnenkomen. De afwisseling in werkzaamheden vind ik ook erg fijn. Het ene moment ben ik bezig met binnengekomen archief ompakken, de andere keer stuur ik vrijwilligers aan en beantwoord ik vragen via de telefoon of de mail. Daarnaast ben ik redactiesecretaris van het tijdschrift *Documentatieblad voor de Nederlandse Kerkgeschiedenis na 1800*, dus aan diversiteit in taken geen gebrek.

Waar ben je op dit moment voornamelijk mee bezig?

Ik ben nu vooral bezig met losse archiefstukken die nog niet geïnventariseerd

zijn. Dat is soms een behoorlijke puzzel: waar horen deze stukken in het archief of moet ik een nieuw archief maken? Zo leer ik meteen goed de collectie kennen. Voor de rest is het vooral nog wennen aan alle verschillende systemen, maar dat heb ik nu al aardig onder de knie. Ook zijn we bezig met nieuwe vrijwilligers werven, aangezien we van de meeste afscheid hebben genomen in Kampen.

E-depot geopend

Ons vernieuwde e-depot is officieel geopend. Bij het bedrijf Data Matters hebben wij een online ruimte om bestanden duurzaam en veilig op te slaan. Data Matters verzorgt eveneens de elektronische opslag van diverse burgerlijke gemeenten en zorginstellingen, en werkt met servers die zich in de Europese Unie bevinden. Het vorige invoersysteem was nogal ingewikkeld en daarom hebben wij het laten ombouwen naar een eenvoudige structuur.

Als uw kerk of christelijke organisatie gebruik wil maken van het e-depot dan kunt u contact opnemen met de archivaris van het ADC, via adc@tuu.nl. U krijgt dan een eigen account om bestanden te uploaden en te raadplegen. Daarvoor krijgt u een instructie, en de archivaris is voor uitleg en hulp beschikbaar. Per kerk of organisatie vragen wij een tegemoetkoming in de kosten van € 50 per jaar. U draagt het archief niet aan ons over, maar blijft zelf eigenaar van de bestanden.

Symposium biografie van ds. Henk R. de Jong

Afgelopen december verscheen als nummer 47 in de AD Chartas reeks de biografie *Dominee in oorlogstijd. Ds. H.R. de Jong 1911-1945*, geschreven door Anne Schipper. Een symposium rond dit boek vond aan de Theologische Universiteit Utrecht plaats op 12 februari 2026 – op de dag af 81 jaar nadat ds. De Jong door de Duitse bezetter werd gefusileerd. De bijeenkomst werd door zestig mensen bijgewoond.

Deze (verzets)biografie brengt het korte leven van 'Henk de Dominé' in kaart. Zowel zijn jaren in Heeg, Amsterdam en Leeuwarden voorafgaand aan de Tweede Wereldoorlog komen aan de orde, als de periode als gereformeerd predikant in Venlo en Amsterdam onder de Duitse bezetting. Op het symposium werd vooral aandacht besteed aan de oorlogsfase van zijn leven. Anne Schipper sprak over het beeld van Henk de Jong als verzetsman dat na de oorlog is ontstaan en dat hij in zijn boek ingrijpend corrigeert. Daarna sprak journaliste van *Trouw* en historicus Rianne Oosterom over Henk de Jong en de wereld de illegale krant *Trouw* en tenslotte hield de arts en historicus van het Limburgs verzet Herman van Rens een voordracht over het verzet in Limburg en Henk de Jongs bijdrage daaraan.

De discussie ging onder meer over de mening van oorlogshistoricus Loe de

Jong, dat Henk de Jong (geen familie van de historicus) bij zijn arrestatie in Amsterdam in januari 1945 zou zijn doorgeslagen tijdens de verhoren en de Duitsers namen van mede-verzetsstrijders zou hebben genoemd. Hoewel de verhoren voor de historicus niet meer te reconstrueren zijn, meent Schipper dat van 'verraad' geen sprake is geweest. Henk de Jong hield na zijn arrestatie een etmaal zijn mond, zoals in verzetskringen de afspraak was. Iedere mede-verzetsmens had dan tijd een veilig heenkomen te zoeken. De Jong heeft na een dag zwijgen vermoedelijk de Duitsers om de tuin geleid door een adres van een drukkerij te noemen, waar toen geen verzetsactiviteiten in verband met de illegale krant *Trouw* plaatsvonden. Het ongeluk wilde echter dat Wim Speelman, een belangrijke en gezochte verzetsman van *Trouw*, het inderdaad door het verzet niet gebruikte pand binnenliep, juist toen de Duitsers daar op de aanwijzing van Henk de Jong waren binnengevallen. Hij was daar omdat hij er een vorige keer zijn handschoenen had laten liggen. Hij liep recht in de armen van de Duitsers, die hem direct herkenden en een grote vangst deden. Ook Speelman is gefusilleerd. Met deze interpretatie van de gang van zaken heeft Schipper betoogd dat het negatieve oordeel van Loe de Jong over Henk de Jong geen stand kan houden. *Dominee in oorlogstijd* is verkrijgbaar in de boekhandel voor € 39,99; donateurs krijgen 20% korting bij het ADC.

Presentatie 'Verberg de verdrevenen'

Op 15 april 2026 verscheen als nr. 48 in de AD Chartas reeks het boek *Verberg de verdrevenen. Predikanten die Joden hielpen 1940-1945*, geschreven door emerituspredikant Geert C. Hovingh.

Om onder te kunnen duiken hadden Joden in de Tweede Wereldoorlog hulp nodig, zoals contacten met betrouwbare landgenoten, vervoersmogelijkheden en veilige adressen. Er is geen beroepsgroep die zoveel Joden hielp als die van predikanten. Zij hadden een unieke positie: ze vormden een landelijk netwerk en waren het sleuteladres in hun stad of dorp.

In dit overzicht van meer dan 1000 pagina's worden ruim 600 predikanten en hun hulp aan Joden beschreven. Hun daden zijn in de geschiedschrijving vaak onbekend gebleven, maar dankzij jarenlang onderzoek van auteur Geert Hovingh is hun rol nu geboekstaafd.

Hovinghs overzicht biedt een correctie op het beeld dat protestantse kerken passief waren ten tijde van de Jodenvervolgung. De Protestantse Kerk in Nederland sloot zich bij dit verkeerde beeld aan toen ze op 8 november 2020 in een verklaring schuld erkende inzake haar houding jegens de vervolgte Joden in de Tweede Wereldoorlog. Hovinghs overzicht biedt een correctie op het beeld dat protestantse kerken passief waren ten tijde van de Jodenvervolgung. Dit boek kan gezien worden als een antwoord op de schuldenkenning.

Bijzonder was de aanwezigheid van de Joodse onderduiker Ben Benninga op de presentatie, die als jongetje dankzij protestantse hulp de oorlog heeft overleefd; hij voerde ook kort het woord. Sprekers op de bijeenkomst waren Lody van de Kamp, die zei dat dit boek van Hovingh op elke boekenplank thuis hoort. Gert van Klinken, als kerkhistoricus verbonden aan de Protestantse Theologische Universiteit, ging met de tachtig aanwezigen in gesprek over de vraag waarom na de oorlog in gereformeerde gezinnen vaak werd gezwegen over wat in het verzet was beleefd. Wim Berkelaar, historicus en boekbespreker voor het VPRO-radioprogramma OVT, riep op tot nader onderzoek naar de motieven van predikanten om Joden te helpen. Liep er een dunne lijn tussen Jodenhulp en Jodenzending?

Het boek *Verberg de verdrevenen* is verkrijgbaar in de boekhandel; de prijs is € 49,99; donateurs krijgen 20% korting bij het ADC.

Groen-symposium

Op 19 mei jl. was het honderdvijftig jaar geleden dat de politicus en historicus Guillaume Groen van Prinsterer (1801-1876) overleed. Het ADC heeft, samen met het HDC Centre for Religious History aan de Vrije Universiteit, de Theologische Universiteit, de Vereniging van Christen-Historisch en de Christelijke Hogeschool Ede, een symposium belegd ter herdenking van dit feit. De bijeenkomst werd door een kleine honderd deelnemers bijgewoond. Groen

van Prinsterer geldt als leidende figuur van het negentiende-eeuwse Réveil en als vader van de antirevolutionaire richting. De bijeenkomst werd gehouden in de Waalse Kerk te Den Haag, waar Groen kerkte en waar zijn naam prijkt op de wandborden met de namen van bestuurders van het Hospice Wallon in deze stad. De sprekers waren historici die spraken over Groens relatie tot het Afscheiding en tot het internationale Réveil, over zijn hoofdwerk *Ongeloof en revolutie*, Groens standpunt over de slavernij en de afschaffing daarvan, over Groen en de discussie over de Lager Onderwijswet van 1857, over zijn echtgenote Betsy van der Hoop, over het gebruik van Groen in de Indonesische oorlog (1945-1949) en over Groen en het christelijk nationalisme.

Groen is al vaak herdacht, in boeken en artikelen, maar in de herdenkingsjaren ook met materieel erfgoed. In 1976 verscheen er een postzegel met Groen erop. Bij de herdenking van zijn 200ste geboortedag in 2001 kwam er een borstbeeld van hem in de Tweede Kamer en ditmaal was er door KRO-NCRV een tv-documentaire gemaakt, met Gert-Jan Schutte als biograaf van Groen in de hoofdrol. Wat nog ontbreekt is een standbeeld voor Groen, zoals er in 1876 voor Thorbecke in Amsterdam en in 2008 voor Abraham Kuyper in Maassluis is gekomen.

7th European Conference in Neo-Calvinism

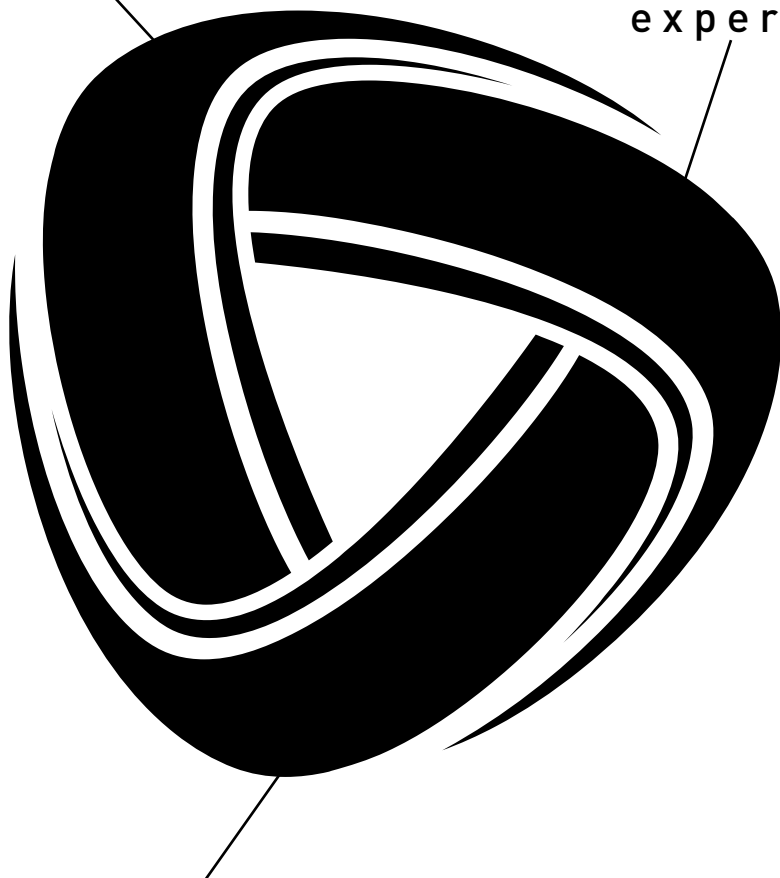
Van 26 tot en met 28 augustus 2026 wordt aan de Theologische Faculteit van de Universiteit van Basel, Zwitserland een conferentie gehouden over 'Neo-Calvinism and Barthianism – Controversies and Convergences in Dogmatics and Public Theology'. Deze is mede georganiseerd door het ADC.

Karl Barth was de grondlegger van een beweging van theologische vernieuwing die door sommigen werd aangeduid als dialectische theologie en door anderen als neo-orthodoxie. Van buitenaf gezien lijkt Barths vernieuwingsbeweging op die van het neocalvinisme. Historisch gezien bleven deze twee bewegingen gescheiden, en de onderlinge interactie was vaak controversieel. In Nederland spitsten tegenstellingen zich maatschappelijk toe rond de (on)mogelijkheid van christelijk onderwijs en christelijke politiek. Er was echter ook sprake van toenadering. Het belangrijkste voorbeeld is de neocalvinist G.C. Berkouwer, de auteur van één van de beste boeken over Barth (volgens Barth zelf): *De triomf der genade in de theologie van Karl Barth* (1954). Deze en andere zaken komen op de Engelstalige conferentie aan de orde, zie: <https://www.neocalvinism.org/conference-neo-calvinism-and-barthianism/>. Voor aanmelding, mail naar: nri@tuu.nl

Aanwinsten ADC
Archief Christelijk
Academisch Netwerk
Archief D. Deddens
Kerkrecht Centrum
Archief ds. Tj. Kuipers
Archief
ds. J. Schuurman
Fotoarchief Tj. de Vries
Archief J.E. Reinders
Congoarchief
2001-2007 van Henk
en Ineke Folkers-Schutte
Archief K. Veling

Uw doel
Uw wens

Onze
expertise

Het resultaat
hoogwaardige communicatie

DE BUNSCHOTER
SAMEN COMMUNICEREN